

ОСВІТНІ ПРОЕКТИ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО І ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Досліджено головні ідеї просвітницької діяльності митрополита Андрія Шептицького та обґрунтовано їх актуальність сьогодні у діяльності сучасних душпастирів. Застосовано синтетично-аналітичний метод і розкрито методологію виховання у творах митрополита Андрія Шептицького. Досліджено актуальне питання виховання дітей та молоді на основі християнських цінностей. Зроблено узагальнення, які сприятимуть подоланню стереотипів педагогічного мислення, творчому використанню історичного вітчизняного освітнього досвіду в сучасних умовах перебудови українського шкільництва, зокрема, у вирішенні окремих соціальних проблем й організації позаурочної та позашкільної виховної роботи в середніх школах, спрямованої на моральне виховання учнів.

Ключові слова: Андрій Шептицький, християнське виховання, молодь.

Kekosh O. Metropolitan Andrey Sheptytsky's educational projects and youth education. The main ideas of the enlightenment activities of Metropolitan Andrey Sheptytsky are investigated, and their actuality for present-day activities of modern pastors is defined. Synthetical and analytical method is applied and the methodology of education in the Metropolitan Andrey Sheptytsky's works is analysed. Actual issues of upbringing of children and youth on the basis of Christian values is researched. Certain general conclusions are made, which will help to overcome the stereotypes of pedagogical thinking, and contribute to creative use of the historical national educational experience in modern conditions of restructuring of the Ukrainian science, in particular, in solving certain social problems and organization of extracurricular and out-of-school educational work in secondary schools, aimed at the moral education of the students.

Key words: Andrey Sheptytsky, Christian education, youth.

Кекош О. Образовательные проекты митрополита Андрія Шептицького и воспитания молодежи. Исследованы главные идеи просветительской деятельности митрополита Андрія Шептицького и обосновано их актуальность сегодня в деятельности современных пастырей. Применен синтетически-аналитический метод и раскрыто методологию воспитания в трудах митрополита Андрія Шептицького. Исследованы актуальные вопросы воспитания детей и молодежи на основе христианских ценностей. Сделаны обобщения, которые будут способствовать преодолению стереотипов педагогического мышления, творческому использованию исторического отечественного образовательного опыта в современных условиях перестройки украинской науки, в частности, в решении отдельных социальных проблем и организации внеурочной и внешкольной воспитательной работы в средних школах, направленной на нравственное воспитание учащихся.

Ключевые слова: Андрій Шептицький, христианское воспитание, молодежь.

Постановка проблеми. В умовах сучасної моральної кризи, про яку говорять багато дослідників, питання виховання стає другорядним. Це і є причиною того, що виростають несформовані і незрілі особистості, від яких згодом залежатиме доля Української Держави і нації. Українська педагогіка перебуває у пошуку орієнтирів для формування успішної виховної системи. У цьому процесі дуже важливо почути голос Церкви, яка на основі Божественного Одкровення та багатовікового досвіду пропонує свою допомогу і участь у такій важливій справі, як виховання. На нашу думку, надзвичайно цінні

вказівки та ретельно продумані і представлені виховні методологічні принципи можемо почерпнути з морально-пастирських послань митрополита Андрея Шептицького. Він глибоко розумів значення виховання і звертав на нього свою постійну увагу як у ділянці теоретичного обґрунтування, так і в царині практичного здійснення через мережу різних виховних установ та засобів.

Аналіз досліджень. До проблеми вивчення аспектів християнського виховання зверталися такі відомі дослідники історії школи, освіти і педагогічної думки: Л. Вовк, В. Галузинський, М. Євтух, С. Золотухіна, В. Кемінь, І. Курляк, В. Лозова, В. Майборода, В. Мовчан, Н. Ничкало, О. Плахотнік, І. Прокопенко, Г. Пустовіт, Г. Сагач, М. Сметанський, М. Стельмахови. Християнство як світоглядна основа європейського суспільства та головний рушій освітньо-виховного процесу трактується у працях І. Андрухів, Г. Васяновича, М. Вачевського, П. Вергуна, А. Вихруща, О. Вишневського, О. Волинця, М. Євтуха, В. Жуковського, В. Карагодіна, В. Кеміня, В. Майбороди, В. Мадзігона, В. Мовчан, О. Огірко, О. Плахотнік, Т. Тхоржевської, М. Савчина, В. Скотного. Ретроспективну оцінку проблеми релігійного виховання уможливило аналіз праць таких педагогів минулого, як Г. Ващенко, Т. Голик, О. Духнович, В. Зеньковський, С. Знаменський, І. Огієнко, К. Ушинський, І. Филипчак, П. Юркевич. Педагогічні ідеї християнства активно обговорюються на сторінках освітянської преси та наукових конференціях.

Радянська виховна система відводила головну роль в справі виховання школі, яка мала поступово і наполегливо підготувати будівників нового соціального ладу. Роль сім'ї і батьків при такому підході була другорядною. Зовсім іншу модель представляє у своїх творах митрополит Шептицький. Він наголошує на відповідальності батьків за виховання своїх дітей та представляє родину як найуспішніше виховне середовище. Погоджуючись із думкою митрополита, прагнемо підкреслити, що виховання дітей і молоді — це, насамперед, відповідальність батьків, яким допомагають різноманітні виховні та освітні установи. Цілісне виховання не може не включати релігійного аспекту. Це твердження митрополита Андрея добре представлене та пояснене в його творах.

Вибравши дану тему, хочемо вказати, що в Україні існував самобутній християнський погляд на виховання дітей і молоді, який ми можемо простежити у пастирських посланнях митрополита Андрея Шептицького. У них він заклав своє розуміння виховання дітей і поклав багато праці та сил для розв'язання цього питання, яке залишається актуальним і надалі. Ми будемо досліджувати його послання, які мають велике значення для християнської педагогіки.

Джерельною літературою для цього дослідження слугували морально-пастирські послання митрополита Андрея Шептицького. Питання виховання, до якого звертається автор, становить великий інтерес для кожного мирянина. У своїх посланнях митрополит неодноразово акцентує на потребі виховання молоді. Першенство виховання перед іншими життєвими турботами — це тема, яка неодноразово наголошується у посланнях митрополита, де він твердить, що потрібно безнастанно утверджувати у молоді ідеали християнського життя [1].

У нашому дослідженні використовуватимемо серію книг «Церква і суспільне питання» за редакцією А. Кравчука, які є історично-пізнавальним викладом пастирського вчення та діяльності митрополита Андрея Шептицького. Також будемо посилалися на постанови Львівських архієпархіальних синодів 1940-41-42-43 років, які відбувалися під проводом слуги Божого митрополита Андрея Шептицького. Вони містять практичні вказівки щодо виховання дітей та молоді. У цих постановках наголошується, що метою

Кекош О. Освітні проекти митрополита Андрея Шептицького...

освіти є всесторонній розвиток особистості як найвищої цінності суспільства, вдосконалення її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання громадян, здатних до свідомого суспільного вибору. Окрім вищезгаданих праць, ми послуговуватимемося документами II Ватиканського Собору, зокрема «Декларацією про християнське виховання», а також педагогічними творами вже згаданих Г. Ващенка та В. Зеньковського.

Об'єм даного дослідження не дає можливості детальніше розглянути всі аспекти християнського виховання у посланнях митрополита, тому певні аспекти даної проблематики потребують більш конкретного дослідження. Відповідно, **метою** даної статті буде розкрити та осмислити думки митрополита Андрея стосовно християнського виховання дітей, молоді та показати їх актуальність та значимість у сучасній виховній дійсності, яка характерна невизначеністю та надмірною експериментальністю.

Виклад основного матеріалу. Галицький митрополит Андрей Шептицький, який впродовж 1901–1944 років очолював Українську Церкву, доклав чимало зусиль, аби поліпшити освітній та виховний рівень духовенства. Від першої хвилини свого митрополитування Владика звернув свою особливу увагу на Львівську Духовну Семінарію, в якій виховувалися майбутні богослови, провідники та вчителі народу. Митрополит часто відвідував семінарію, спілкувався з настоятелями, провадив конференції з вихованцями, цікавився їх життям, шукав талановитих поміж ними і посилав на вищі студії до Рима, Відня, Інсбрука або до Фрайбурга. Уже через десять років митрополит мав молодих, вишкolenих у західних університетах священиків, котрим міг доручити важливі місця в архієпархії. За увесь час свого митрополичого служіння владика Андрей виховав близько двох сотень священиків із вищою освітою, переважно з науковими титулами. Це був резерв, із якого він міг добирати собі помічників для керівництва архієпархією, владик-помічників, радників, добрих настоятелів Духовної Семінарії, катехитів середніх шкіл, а також забезпечувати українські катедри на Богословському Факультеті Львівського Університету, а опісля скласти колегію професорів Богословського Факультету й урешті, що найважливіше, професорів Богословської Академії. Митрополит Андрей прагнув піднести моральний та інтелектуальний рівень душпастирів. Часті конференції, реколекції, різноманітні друковані видання – це ті засоби, які дали їм змогу розвиватися та вдосконалюватися. Покидаючи Станіславівську єпархію, кир Андрей залишив по собі чудовий слід – заснував бібліотеку для єпархіального духовенства, якій подарував велику кількість своїх книжок та цінних стародруків [2].

У 1906 році він фінансував жіночу гімназію, а згодом і вчительську семінарію під проводом сестер василіянок та подарував їм чудовий будинок із великим наділом землі [3].

Через тринадцять років, у 1919 році, митрополит заснував хлоп'ячу гімназію класичного типу «мала семінарія» з інтернатом, де виховували у християнському дусі майбутніх студентів теології. Багато її випускників, однак, обирало подальші світські студії, часто за кордоном на стипендії самого митрополита, бо польська влада не визнавала подібного навчання. Під час пацифікації у 1930 році поляки закрили сьомий і восьмий класи у кількох гімназіях і кир Андрей створив навчальні класи для них, а також заснував другу «малу семінарію» в Рогатині. Там знаходили притулок також усі вигнані з державних шкіл із політичних мотивів, особливо за членство в ОУН. До тих «малих семінарій» приймали також православних із Волині, до яких ставилися з великою толерантністю.

Постійним і неперервним було піклування великого митрополита про сиріт. Особливо він опікувався тисячами знедолених дітей, що втратили батьків у Першій світовій

війні. З нагоди повернення митрополита з російського ув'язнення у 1917 році галицька громада збрала т. зв. «пожертву любові», назвавши її «фондом імені Андрея Шептицького». Невдовзі митрополит уп'ятеро збільшив його власною щедрою жертвою та заснував притулок для сиріт у Львові, названий його іменем. Згодом кир Андрей подарував для цього притулку велику посілість у Зарваниці, віддавши її під провід отців студитів, котрі мали там також сільськогосподарську школу. Під час поїздок до Північної Америки у 1920–1922 роках митрополит інтенсивно збирав кошти для воєнних сиріт. Із цією метою сам постійно заощаджував власні видатки [3, 42].

Андрей Шептицький також щедро допомагав сестрам василіянкам у фінансуванні їхнього сиротинця, особливо дбав про добре харчування сиріт. У 1925 році отці студити побудували з його допомогою новий центр на Кайзервальді у Львові (Кривчиці), де відкрили сиротинець. Митрополит заснував також перший монастир сестер Студиток у Якторові коло Унева, де відкрили також притулок і сиротинець для дітей віком до семи років. В інституті св. Йосафата у Львові теж жили сироти, котрим щедро допомагав кир Андрей. На утримання сиротинців митрополит подарував майно Посічі-Майдану. Загальна сума його власних жертв для сиріт перевищувала півмільйона тодішніх доларів. Як добрий пастир, митрополит Андрей ревно дбає про своє стадо заздальгідь, засновує «Порадню матерів» на Янівському передмісті у Львові, яку очолює жіноче «Товариство Опіки над молоддю» у купленому та подарованому митрополитом будинку, а також відкриває «Українську лічницю» на Городоцькій, де найбільш заробітчани та їхні діти отримували безкоштовну медичну опіку, а часто – і допомогу на прожиття [3, 43].

Із метою запобігти денационалізації та деморалізації впливу вулиці, митрополит організує притулки та дитячі садки для дошкільнят, батьки яких важко працювали. Тут сестри та світські виховательки прищеплювали дітям моральні та патріотичні ідеали. Відвідуючи ці заклади, діти утверджувалися у любові до своєї батьківщини, до всього українського [7, 48]. Водночас Андрей Шептицький щедро допомагав приватному народному семикласовому шкільництву, яке провадили сестри василіянки і товариство «Рідна школа». Владика подарував йому чотири будинки у Львові: «Рідній школі» ім. князя Льва – на Личакові, де була також читальня «Просвіта», а школу ім. Бориса Грінченка розмістив на Святоюрській горі. Ці приватні українські школи були також надійним захистом перед денационалізацією: за їх відсутності єдина міська українська школа ім. Маркіяна Шашкевича просто не змогла б умістити всіх українських дітей Львова, тому решта просто ополячилися б. Саме товариство «Рідна школа» не змогло б утримувати українську молодь, бо більшість учнів походила з українських родин, які не лише не могли платити за навчання дітей, а й часто не мали навіть за що придбати дітям елементарного шкільного приладдя, а то й теплого одягу. Там молоді українці здобували ґрунтовне релігійне та патріотичне виховання від щиро відданих учителів, нерідко навіть висококваліфікованих. Тож не дивно, що шкільна дівчата Львова на щорічних святах молоді сердечно вітала свого опікуна [8, 33].

Спеціально дбав великий архипастир і про подальшу долю бідної молоді й уможлилював їй фахову ремісничу освіту, щоби вона в недалекому майбутньому могла себе утримати. І так він заснував і утримував у Львові ремісничу школу на Городоцькій вулиці, дівчачу кравецьку школу «Труд», хлоп'ячу ремісничу бурсу на Пасіках, дяківську школу з бурсою, в якій учили диригентської майстерності, а також книгознавства, засад ремесла, кооперації та управління громадським майном. Шептицький був фундатором першої української сільськогосподарської школи товариства «Просвіта» в Миловані

Кекош О. Освітні проекти митрополита Андрея Шептицького...

коло Галича з відділами молочарським, садівничо-городничим і господарським, а також першої сільськогосподарської школи для сільських господинь у Коршеві Коломийського повіту, де діяла і садівнича школа [9, 57].

Кир Андрей подарував отцям студитам маєток у Зарваниці для функціонування великого сиротинця та ремісничої школи, а опісля в Уневі коло Перемишлян зробив можливим отцям студитам вести шевську, різьбярську та гарбарську школи, далі – у Дорі – навчати гуцульську молодь столярства, кравецтва, шевства. Ті школи були переважно і бурсами (училищами), де учні жили [4]. У Львові митрополит також заснував велику бурсу «Рідної школи» для молоді, яка відвідувала гімназії чи інші школи, а крім того, інститут ім. св. Йосафата.

У той час багато українських дівчат працювали служницями в польських та єврейських помешканнях. Аби вберегти їх від релігійних, національних, економічних і моральних збитків, Шептицький купує у Львові приміщення для їхнього товариства «Будучність», що опікується ними. Кир Андрей хотів відродити колись численний і знаний стан українських ремісників та вишколити новітніх працівників сільського господарства, що, своєю чергою, підвищило б соціальний рівень життя народу. Зазвичай він дарував ремісничим школам маєтки, щоби їх вихованці були самодостатніми, водночас навчаючи їх азам самоуправління. Не занедбував митрополит і виховання провідної верстви українства і в середніх школах.

У 1919 році митрополит Андрей відкрив у Львівській Духовній Семінарії богословський факультет, який пізніше перейменував у Богословську Академію з двома факультетами – філософським і богословським.

У 1923 році архипастир заснував Богословське Наукове Товариство, яке видавало свій журнал «Богослов'я» та «Праці Богословського Наукового Товариства». У той час головою цього товариства був о. д-р Йосиф Сліпий [2, 15]. Започаткування Богословського Наукового Товариства і Богословської Академії засвідчували, що рівень освіти українського духовенства невпинно зростатиме. Ці важливі навчальні заклади митрополит Андрей щедро фінансував не лише грошми, а й обдаровував книжками. Усі науковці, які хотіли працювати у богословській царині, мали нагоду користуватися бібліотечними фондами Студіону у Львівській Студитській Лаврі, книгозбірнею та архівом митрополита, бібліотекою й архівом Василянських монастирів, а також матеріалами львівських бібліотек [4, 34].

У 1902 році у Палаті Панів митрополит Андрей Шептицький кілька разів акцентував увагу присутніх на заснуванні університету у Львові: «Хоч питання створення самостійного університету у Львові є вже від років предметом переговорів і найбільш наполегливих бажань та намагань руської нації, в цій справі все таки до тепер не підприято нічого позитивного. А проте ця справа, високі панове, є з багатьох причин важливішою, як це могло б видаватись в першому моменті. Що заснування руського університету у Львові є потрібне, вважаю доказаним і більше як доказаним, незаперечним» [5].

Митрополит Андрей твердив: український народ, його національний і культурний розвиток постійно потребує все більшої кількості священників, учителів середніх шкіл, суддів та інших академічно освічених фахівців. І тому першорядним завданням українських освітян та духівництва має стати заснування університету [5, 588]. Владика вважав створення такого ВНЗ у Львові не лише потрібною, а й життєво необхідною подією на шляху розвитку українського народу, тому просив Палату Панів присвятити цій справі особливо пильну увагу. Коли ж було втрачено всі реальні шанси на заснування українського університету у Львові, митрополит купив землю при вулиці Шептицьких,

що межувала з площею митрополії, та планував самотужки заснувати там український університет.

Після повернення із заслання у 1917 році Андрей Шептицький фінансував видавництво цілої низки часописів, журналів, книжок на релігійно-християнську тематику для різноманітних верств населення, тому що чудово розумів у край важливе значення друкованого українського слова. Серед видань – література для дітей, а саме: «Наш приятель» і книги бібліотеки «Нашого приятеля»; для молоді – часопис «Поступ» (згодом він став журналом українського католицького студентства) і журнал «Українське Юнацтво». За сприяння кир Андрея виходили друком тижневики для інтелігенції та народу «Христос наша Сила», «Мета», а також літературно-науковий місячник «Дзвони» (до речі, при ньому існувала і спеціальна бібліотека «Дзвонів», яка випустила понад тридцять томів наукових творів). Для видання книг та іншої літератури митрополит купив окрему друкарню «Бібльос». Митрополит також фінансував молодіжну організацію «Орли», яка видавала журнал для молоді «Українське юнацтво».

Вимагаючи від усіх самовідданої, жертвенної праці, великий Пастир розумів також важливе значення здорового відпочинку серед чудової природи у рідному довкіллі, серед вихователів, котрі посилюють релігійно-патріотичне виховання молоді на дозвіллі. Тож він зобов'язує товариство «Просвіта», передаючи йому маєток у Миловані над Дністром, приймати бідних дітей на літній відпочинок. Зазвичай їздили туди зі своїми вчителями двома заїздами по п'ятдесят школярів. Хворих учнів посилали до Підлютого в Карпатах, а дошкільнят – до Унева, до монастиря сестер василянок, або до Ворохти в Карпатах. Займалося відпочинком та оздоровленням дітей Українське товариство вакаційних осель [7, 48].

Особливу увагу митрополит Андрей звертав на дітей, батьки яких були найбільш бідною верствою населення. Ці школярі погано харчувалися і часто хворіли; у міських школах та на вулиці вони, не чувши української мови, масово ополячувалися. А їхні батьки, постійно тяжко працюючи, не мали ані часу, ані сили займатися вихованням своїх дітей. Саме для таких хлопців і дівчат митрополит заснував спочатку у Милованю коло Товмача так звану «Вакаційну Оселю» для сотень дітей, а пізніше – велике Літнице, тобто місце, де можна влітку відпочити, у митрополичих лісах (Підлюте у Карпатах). Там одразу можна було розмістити кілька тисяч дітей віком від чотирьох до чотирнадцяти років. Із цією метою було побудовано просторі будинки. Міська хвороблива дітвора групами приїжджала туди на кілька тижнів подихати чистим гірським повітрям, покупатися, піти у гори, вживати здорову їжу. Учителі та настоятелі у цих літніх таборах вчили школярів молитви, української пісні, історії та взагалі любові до своєї Церкви, народу і мови, а також християнської поведінки, умінь розрізняти добро і зло, заповідей Божих тощо. І все це утримував своїм коштом їх добрий батько – митрополит Андрей [3, 41].

Окрім цього, митрополит Шептицький був ще великим благодійником «Пласту». Частину своїх маєтків у Карпатах він подарував на пластові табори: гору Сокіл – на юнацький табір, якому подарував дерево на будівництво колиб, а площу коло своєї літньої резиденції в Підлютому – на табір Остодір, названий його іменем. Часто митрополит любив перебувати серед пластунів, спілкувався з ними, вислуховував їх проблеми. Коли польська влада заборонила «Пласт», кир Андрей ініціював Католицьку Асоціацію Української Молоді «Орли», що продовжувала працю з молоддю наближеними до пластових методами та проводила літні табори у Крилосі коло Галича, на Соколі, у Страдчі коло Янова й у Михайлівцях коло Рогатина. Табір Остодір продовжував свою діяльність

Кекош О. Освітні проекти митрополита Андрея Шептицького...

під опікою Українського товариства вакаційних осель [6, 83]. Тож не дивно, що часто бачимо митрополита на фотографіях серед пластунів, «соколів» і дітвори загалом.

У 1933 році у Львові з ініціативи митрополита Андрея Шептицького відбувся багатотисячний здиґ «Українська Молодь Христові». Подібної маніфестації у Львові не пам'ятали починаючи з 1914 року [2,59]. Програма цього здиґу молоді охоплювала польову Службу Божу на площі Сокола-Батька з присягою на вірність Христові та похід на Святоюрську гору. На площі св. Юра, на окремій трибуні, сидів великий Пастир Церкви та уділяв архиерейське благословення усім учасникам походу [6].

Висновки. Підсумовуючи багатогранну діяльність Слуги Божого митрополита Андрея Шептицького, необхідно визнати, що велику частину її займала праця над вихованням майбутнього українського народу – нашої молоді. Особливу увагу він спеціально присвячував найбільш покривдженим – сиротам і злиденним. Кир Андрей прагнув до поступу свого народу не лише шляхом виховання провідної його верстви, а й через поширення фахової, ремісничої, сільськогосподарської та технічної освіти серед усієї молоді. Релігійно-патріотичне виховання митрополит заохочував посилювати під час літнього відпочинку в таборах молоді серед чудової природи, забезпечуючи головню найбільш необхідних. Дбав невтомно, аби відповідні християнські журнали та книжки також забезпечували духовний ріст молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ІТЕРАТУРИ

1. Ващенко Г. Виховний ідеал : підручник [для педагогів, виховників, молоді і батьків] / Г. Ващенко. – Полтава : «Полтавський вісник», 1994. – Т.1 – 191 с.
2. Зеньковский В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии / В. Зеньковский. – М. : Изд-во Свято-Владимир. братства, 1993. – 224 с.
3. Лаба В. Митрополит Андрей Шептицький. Його життя і заслуги / В. Лаба. – Люблін : Свічадо, 1990. – 62 с.
4. Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви : Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий / В. Ленчик. – Львів : Свічадо, 2010. – 608 с.
5. Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність : документи і матеріали 1899 – 1944. Церква і суспільне питання / [за ред. А. Кравчук]. – Львів : Місіонер, 1999. – 571 с.
6. Синиця П. У 50-ліття великого Здиґу Молоді / П. Синиця // Церковний Календар-Альманах. – Чикаго, 1983. – С. 776–782.
7. Цегельський Л. Митрополит Андрей Шептицький / Л. Цегельський. – Львів : Місіонар, 1995. – 77 с.
8. Шептицький А. Пастирські Послання 1899–1914 рр. / А. Шептицький. – Львів : Видавництво «Артос», 2007. – Т. 1. – 1014 с.
9. Ярмусь С. До проблеми християнського виховання молоді / С. Ярмусь / Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України : зб. наук. пр. : мат. III-ї Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Острог, 16–18 травня 1997 р.). – Острог : Острозька академія, 1998. – С. 227–244.

Статтю подано до редакції 24.10.2014 р.